

Katarzyna ROGOZIŃSKA
*Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach*

Doświadczenie muzyki przez dzieci w młodszym wieku szkolnym

Abstract: Music Experiences in Children in Youth School Age

In the modern world, we observe a variety of tasks attributed to music. Very often it is a link between classic and modernity. It fulfills many important functions, including: educational, entertainment, emotional and creative. One of the most popular types of music is pop music. Children at a younger school age show great interest in this music. The media is the carrier of popular music, one of the most important components of popular culture today. Their universality means that the implementation of music education in primary schools requires teachers to use such a method that alongside classical music, they also include the favorite musical genres of students. Then they will have the opportunity to make their own musical statement.

Key words: entertainment music, music education, getting to know music, experiencing music, children in school age

Słowa kluczowe: muzyka rozrywkowa, edukacja muzyczna, poznawanie muzyki, dzieci w młodszym wieku szkolnym

Wprowadzenie

Obecnie muzyka jest często łącznikiem pomiędzy klasyką a nowoczesnością. Jest pełna ekspresji, ale bywa również nostalgiczna i refleksyjna. Spełnia wiele istotnych funkcji, m.in.: edukacyjną, rozrywkową, emocjonalną, twórczą.

Jedną z najpopularniejszych odmian muzyki jest muzyka rozrywkowa. Często w odniesieniu do muzyki rozrywkowej używa się także niezbyt trafnych określeń, takich jak muzyka popularna czy muzyka lekka. Według W. Panka termin *muzyka popularna* odnosi się w szczególności do muzyki rozrywkowej, a w jej skład wchodzi gatunki łatwe w odbiorze i stanowiące formę rozrywki

dla zdecydowanej większości odbiorców (za: Michalak, 2011, s. 20). W dzisiejszym ujęciu jest to muzyka obejmująca różne nurty, tworzone z myślą o szerokim gronie odbiorców. Muzyka rozrywkowa stanowi obecnie jedną z głównych dziedzin w działalności przemysłu rozrywkowego (zob. <http://www.rmflclassic.pl/encyklopedia/rozrywkowa-muzyka.html>).

Gatunków czy nurtów muzyki rozrywkowej nie można precyzyjnie określić, gdyż przenikają się wzajemnie. Należą do niej np.: pop, rock, rap, blues, jazz, hip-hop, muzyka country. Inny, bardziej ogólny podział to: piosenka, muzyka taneczna czy marszowa oraz większe utwory muzyczne o charakterze rozrywkowym, prezentowane m.in. w teatrze muzycznym: śpiewogra, operetka, rewia, wodewil czy musical. Znamionną cechą muzyki rozrywkowej jest sięganie przez jej twórców do muzyki klasycznej, a także coraz częstsze zacieranie granic pomiędzy tą muzyką a muzyką klasyczną czy ludową przez łączenie różnych gatunków muzycznych (zob. <http://www.rmflclassic.pl/encyklopedia/rozrywkowa-muzyka.html>).

Popularność muzyki rozrywkowej wśród uczniów w młodszym wieku szkolnym

Wśród uczniów w młodszym wieku szkolnym największą popularnością cieszy się właśnie muzyka rozrywkowa z wieloma jej nurtami. Spełnia ona wiele istotnych funkcji w życiu młodego człowieka: pomaga rozładować napięcie, zapewnia rozrywkę, wprowadza spokój, harmonię, towarzyszy podczas wypełniania codziennych obowiązków, stymuluje do podjęcia własnej działalności twórczej. Muzyka rozrywkowa jest jednym z ważniejszych komponentów kultury popularnej i stanowi jej integralną część. W. Jakubowski stwierdza, iż: „potęga kultury popularnej wynika właśnie z faktu, że tak wielka jest jej oferta i zróżnicowanie. Tak wielka, że jesteśmy w stanie znaleźć w niej swoje własne miejsce, utożsamić się z konkretnymi wartościami, nurtami muzycznymi [...]” (2006, s. 245). Autor ten słusznie zauważa, że: „muzyka jest tą częścią kultury popularnej, w której [...] toczy się życie młodzieży” (2006, s. 215), a obecnie również dzieci w młodszym wieku szkolnym.

W połowie lat dziewięćdziesiątych przeprowadzono badania wśród dzieci, z których wynikało, iż: „ani jedno dziecko «inteligentne» nie wybiera piosenkarza czy zespołu «disco polo», zespołu «pop rockowego», a czynią to dzieci robotników i — przede wszystkim — rolników. «Pop» jest popularniejszy wśród dzieci rolników, robotników i pracowników usług, a «dance» wśród dzieci rodziców wykonujących zawody wymagające wyższych kwalifikacji” (Jakubowski, 2006, s. 93).

W. Jakubowski podkreślał również, iż muzyka popularna jest nieodłącznym elementem życia współczesnego człowieka; należy dodać: także uczniów klas

I–III szkół podstawowych. Nigdy wcześniej bowiem nie dotykała na tak szeroką skalę sfery przeżyć przeciętnego odbiorcy kultury (s. 203). Jest obecna niemal wszędzie: w samochodzie, na ulicy, w pracy, w galeriach handlowych, w kawiarniach. Zasadne jest zatem pytanie postawione przez wspomnianego autora, w jaki sposób doskonalić edukację muzyczną w dobie popularności muzyki rozrywkowej? Ważnym zagadnieniem jest także umiejętne wykorzystywanie jej przez nauczycieli do celów edukacyjnych. Autor uważa, że: „wartości muzyczne nie są przypisane wyłącznie muzyce poważnej, w której — podobnie jak w muzyce popularnej — jest miejsce zarówno na twórcze wyrafinowanie, jak i estetyczny banał” (2006, s. 206–207).

Muzyka rozrywkowa jest bardzo popularna wśród uczniów w młodszym wieku szkolnym i nie należy pomijać jej w edukacji muzycznej w klasach I–III szkoły podstawowej. Nauczyciele powinni dążyć do stworzenia swoistej symbiozy między muzyką rozrywkową, świetnie znaną dzieciom, a muzyką klasyczną, która bez odpowiedniego przygotowania może być trudna w odbiorze. J. Uchyła-Zroski jednak zauważa: „[...] stałe i częste obcowanie dziecka z muzyką sprawi, że początkowo mało znany język muzyki będzie stopniowo przyjmowany ze zrozumieniem i z należną uwagą. Stanie się fundamentem kształtowania wrażliwości emocjonalnej na cechy muzyki” (2015, s. 88). Autorka podkreśla, że świadome, celowe i aktywne poznawanie muzyki przez uczniów wzbogaca ich osobowość, wpływa na poczucie estetyki oraz jest częścią procesu wychowawczego. Daje ponadto wiele możliwości działań indywidualnych i w grupie. „Jest źródłem kształtowania ponadczasowych wartości i przychylnych względem sztuki zachowań” (s. 97–98).

I znowu należy odnieść się do roli nauczyciela. Na nim to bowiem spoczywa obowiązek umiejętnego „pokazywania” muzyki i jej gatunków dziecku, aby w przyszłości stało się ono aktywnym odbiorcą nie tylko muzyki rozrywkowej. Dziecko powinno czynnie uczestniczyć w koncertach, festiwalach muzycznych, a muzyka winna stanowić dla niego wartość oraz stałą potrzebę obcowania (s. 98).

Ekspresja muzyczna uczniów w młodszym wieku szkolnym

Rozwój ekspresji muzycznej jest ściśle związany z rozwojem muzycznym dzieci. Od dawna zagadnienia te są przedmiotem badań i zainteresowań wielu naukowców z różnych dziedzin, np.: psychologii, pedagogiki, muzyki, filozofii, socjologii. Już w starożytności uważano, że wychowanie służy w równej mierze zarówno muzyce, jak i nauce (Chyła-Szypułowa, 2008, s. 8).

Edukacja muzyczna przygotowuje uczniów między innymi do aktywnego uczestnictwa w kulturze muzycznej, a zatem powinna być systematyczna i ce-

lowa. Termin *edukacja* definiuje np. W. Okoń, jako: „ogół procesów i oddziaływań, których celem jest zmienianie ludzi, przede wszystkim dzieci i młodzieży — stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych” (2001, s. 87). Termin ten był różnie rozumiany: jedni kojarzyli go z wykształceniem (np. W. Doroszewski w *Słowniku języka polskiego*), drudzy zaś z wychowaniem. Obecnie coraz częściej oznacza on „ogół procesów oświatowo-wychowawczych, obejmujących kształcenie i wychowanie oraz szeroko pojętą oświatę” (Okoń, 2001, s. 88).

Uczestnicząc zatem w zajęciach z edukacji muzycznej, uczeń powinien mieć możliwość twórczego działania. Nauczyciel nie może ograniczać jego udziału w zajęciach do odtwórczego wykonywania poleceń. Muzyka kształtuje bowiem kompetencje i wpływa na procesy poznawcze uczniów przez ekspresję muzyczną każdego z nich. Muzyka jest obecna już w okresie życia płodowego, a „optymalny czas rozwoju muzycznego przypada pomiędzy pierwszym a trzecim, piątym a siódmym i około dziewiątego roku życia” (Dymara, 2000, s. 53).

Licznie prowadzone badania dotyczące rozwoju muzycznego dzieci pozwoliły wyodrębnić jego poszczególne stadia. Już trzyletnie dzieci śpiewają proste piosenki, słuchają muzyki, reagują na nią ruchem. W kolejnych latach dzieci zapamiętują coraz więcej piosenek o znacznym stopniu trudności, potrafią odtwarzać różne rytmy, chętnie grają też na instrumentach perkusyjnych oraz uczestniczą w zabawach muzycznych.

Po zakończeniu edukacji przedszkolnej następuje u dzieci zmiana orientacji z zabawowej na zadaniową, widoczna jest także większa koncentracja na własnych osiągnięciach. Na tym etapie kształcenia najmłodsi wciąż rozwijają i poszerzają swoje umiejętności muzyczne. Zdarza się jednak, iż dzieci sześciu- i siedmioletnie nadal łączą muzykę z zabawą — chętnie tworzą rytmiczne wyliczanki, bawią się słowem oraz rytmem. Intensywny rozwój pamięci muzycznej, słuchu harmonicznego pozwala im na zapamiętywanie wielu nowych piosenek oraz rozpoznawanie utworów muzycznych. W wieku 7–8 lat stabilizuje się poczucie tonalne. Gwałtownie wzrasta również wrażliwość na barwę dźwięku w czasie śpiewania piosenek. Poznając instrumenty muzyczne i sposób gry na nich, dzieci rozwijają funkcje wykonawcze i tworzą muzykujące zespoły. Same też poszukają kontaktu z muzyką, kształtując własny gust muzyczny (Lewandowska, 1990, s. 20–26; Manturzevska, Kamińska, 1990, s. 40–44).

E. E. Gordon, psycholog i pedagog muzyki, w procesie uczenia się muzyki wyróżnił trzy obszary. Pierwszy to audiacja, czyli wszystkie procesy związane z brzmieniowymi strukturami poznawczymi i ich funkcjonowaniem. Drugi to znajomość muzyki odnosząca się do jej zasad. Trzeci z kolei obszar dotyczy wykonawstwa muzyki (za: Miklaszewski, 1990, s. 193–195).

Istotą rozwoju muzycznego jest ekspresja muzyczna. Podstawowymi formami aktywności muzycznej dzieci są:

- 1) śpiew i ćwiczenia mowy;
- 2) gra na instrumentach perkusyjnych;
- 3) ruch przy muzyce;
- 4) aktywne słuchanie muzyki;
- 5) własne działania twórcze.

Pedagodzy i psychologowie muzyki zwracają uwagę, że bardzo istotnym elementem rozwoju muzycznego jest śpiew. Wydawanie dźwięków wynika bowiem z naturalnej potrzeby organizmu (Smoczyńska-Nachtman, 1983, s. 10). Piosenka — najatrakcyjniejsza forma muzyczna — jak podkreślają E. Lipska i M. Przychodzińska — zawiera z kolei najwięcej elementów ekspresji i estetyki (1991, s. 16). Uczniowie w młodszym wieku szkolnym często słuchają piosenek oraz śpiewają je, gdyż przemawiają one do nich na wielu płaszczyznach: literackiej, muzycznej, estetycznej. Niejednokrotnie utożsamiają własne przeżycia ze słowami słuchanych utworów. Ich wykonawca staje się idolem, a czasami nawet mentorem.

Gra na instrumentach muzycznych zazwyczaj poprzedzona bywa różnymi doświadczeniami akustycznymi. Pozytywny stosunek do tej formy ekspresji muzycznej kształtuje w uczniach pozytywne nastawienie do muzyki (Dymara, 2000, s. 53–59). Często możemy zauważyć, jak uczniowie spontanicznie naśladują ulubionych wokalistów, grając na instrumencie swojego idola.

Ruch to stały element edukacji muzycznej i naturalna potrzeba każdego dziecka. Wykorzystywanie muzyki do ćwiczeń ruchowych sprzyja wyrabianiu estetyki ruchów, kształtuje wrażliwość na elementy dzieła muzycznego, np.: melodię, rytm, harmonię, kolorystykę, agogikę, dynamikę. Ów ruch pięknie uwiadcza się podczas tańca czy improwizacji ruchowej do słuchanego utworu. Ta ekspresja powoduje, że uczeń musi aktywnie słuchać muzyki, aby poprawnie ją zinterpretować za pomocą ruchu.

W. Sacher, odnosząc się do edukacji muzycznej dzieci w młodszym wieku szkolnym, słusznie zauważa, że jest ona niezbędna w całościowym procesie kształcenia. Jej założeniem jest bowiem: „kształtować stosunek do muzyki, uświadczać jej wartość, umożliwiać nabywanie umiejętności muzycznych warunkujących dalsze etapy poznawania i rozumienia muzyki” (1997, s. 13).

Nieodzownym atrybutem edukacji muzycznej są dzisiaj media. To one w dużym stopniu przyczyniają się do popularyzacji muzyki. Towarzyszą uczniom w codziennych szkolnych i pozaszkolnych obowiązkach. A. Kruszewska, mówiąc o wychowawczej roli mediów, wymienia różne rodzaje ich oddziaływań. Są wśród nich:

— podawanie wzorców — media prezentują różne modele postępowania, które można naśladować pod względem zachowania, wyglądu, sposobu wyrażania się. Najczęściej dzieci naśladują zachowanie swoich ulubionych bohaterów (telewizja i gry komputerowe);

— nadawanie znaczeń emocjonalnych — dotyczy to przyporządkowania danej emocji różnym sytuacjom, np. współczucie na widok cierpienia albo obojętność, gdy ktoś płacze. Media kształtują postawę dziecka w różnych sytuacjach;

— trening — związany jest z powtarzaniem czynności, powodującym uczenie się jej i przyzwyczajanie do jej wykonywania. Jest to łatwe do zauważenia, gdy dziecko gra i powtarza jakiś etap, aby uzyskać punkty.

— prowokacja sytuacyjna — wytworzenie takiej sytuacji, która prowadzi osobę do aktywności i samodzielnego rozwiązania problemu (Kruszewska, 2017, s. 172).

M. Białas, podkreślając rolę mediów jako narzędzia upowszechniającego muzykę klasyczną, stwierdza, że od samego początku doskonałą one przekaz muzyczny, umożliwiając zatem odbiorcy ciągły kontakt z muzyką, którą lubi (2010, s. 54).

Potwierdzeniem powyższych stwierdzeń są wyniki pilotażowych badań własnych. Przeprowadzono wywiad z dziećmi z klas II i III losowo wybranej szkoły podstawowej. W badaniach uczestniczyło 35 uczniów. Odpowiadali oni na następujące pytania:

1. Jakiej muzyki słuchają?
2. Dlaczego słuchają muzyki?
3. Jakie media najczęściej wykorzystują do słuchania muzyki?
4. Która z form ekspresji muzycznej jest im najbliższa?
  - a) śpiewanie,
  - b) gra na instrumentach muzycznych,
  - c) ruch przy muzyce,
  - d) słuchanie muzyki.

Odpowiadając na pytanie pierwsze, większość uczniów wymieniła: rock, rap, hip-hop, pop, disco polo, muzykę dla dzieci, piosenki dla dzieci, muzykę rozrywkową czy rap. Wśród odpowiedzi znalazły się także muzyka skrzypcowa i klasyczna. Niektóre dzieci wymieniały wykonawców, takich jak: Margaret, Ewa Farna, Sylwia Grzeszczak, Michał Szpak, Arina Grande, Weekend, Łobuzy, Kaliber 44, Taylor Swift, Kasia Popowska, Enej, Grzegorz Hyży, Oktawian. Jeszcze inne podawały tytuły ulubionych utworów, np. *Mów, co chcesz* (wykonawca: Patty) czy ścieżkę dźwiękową z musicalu *Upiór w operze* Andrew Lloyda Webbera. Wymienieni przez uczniów wykonawcy reprezentują różne nurty muzyki rozrywkowej.

Na pytanie drugie, dlaczego słuchają muzyki, uczniowie odpowiadali: bo można przy niej tańczyć, gdyż jest rytmiczna i skoczna; bo muzyka jest fajna, ładna; bo wpada w ucho; uspokaja, wycisza, pomaga się skupić podczas odrabiania lekcji; zawiera emocje (radość, smutek).

Jeżeli chodzi o pytanie trzecie, to do słuchania muzyki uczniowie najczęściej wybierają telefon komórkowy, rzadziej radio, tablet, telewizor, internet, płyty CD.

Odpowiedź na pytanie czwarte nie była zaskoczeniem. Uczniowie najczęściej wymieniali słuchanie jako najbliższą im formę ekspresji muzycznej. W mniejszym stopniu był to ruch przy muzyce — tutaj pojawiał się głównie taniec oraz śpiewanie. Najmniejsze zainteresowanie budziła gra na instrumentach.

Na podstawie analizy materiału badawczego można stwierdzić, że muzyka rozrywkowa odgrywa ważną rolę w życiu każdego pytanego ucznia. Uczniowie klas II–III szkoły podstawowej potrafią wymienić wykonawców, znają też gatunki słuchanych utworów muzycznych. Potrafią (w większości) zaśpiewać lub zanucić ulubione utwory i powiedzieć, dlaczego słuchają takiej, a nie innej muzyki. Jak widać, ważnym elementem są także media. Uczniowie najczęściej wybierają telefon komórkowy, który niemal zawsze mają przy sobie. Umożliwia im on słuchanie muzyki w każdym miejscu i o każdej porze. Oddziaływanie bodźców muzycznych jest niezmiernie silne, co uwidacznia się w reakcji uczniów na stawiane pytania. Można zatem stwierdzić, iż muzyka rozrywkowa kształtuje postawę uczniów wobec kultury popularnej, wpływa na ich emocje i gust muzyczny. Duże znaczenie mają również media, które umożliwiają stały dostęp do muzyki rozrywkowej, a tym samym powodują jej upowszechnienie. M. Olejniczak pisze: „Edukacja, w tym edukacja medialna ma na celu przygotowanie odbiorcy do: uczenia się najnowszej technologii kształcenia, selektywnego oraz aktywnego odbiorcy treści przekazywanych przez media, opanowanie przez odbiorcę zasad praktycznego posługiwania się mediami jako narzędziami rozwoju” (2009, s. 55).

Zakończenie

Konkludując, można z pewnością powtórzyć za B. Kosztyłą, iż: „W opinii psychologów sztuka we wszystkich swych postaciach daje możliwość dzieciom na stworzenie własnej osobowości. Ich zdaniem to właśnie muzyka daje najwięcej sposobności twórczych dzieciom. Ma zasadnicze znaczenie w kształtowaniu ich charakteru, a zdolności twórcze służą w innych dziedzinach życia” (2009, s. 67).

M. Michalak, odnosząc się do muzyki rozrywkowej, pisze, że: „muzyka rockowa [...] stała się jednym z dylematów i wyzwania dla współczesnej myśli pedagogicznej. Jej obecność na gruncie edukacji była przedmiotem wielu dyskusji na różnych zjazdach, sympozjach” (2009, s. 134).

Specyfika edukacji muzycznej wymaga zatem od nauczycieli zastosowania takiej metody realizacji zajęć, aby obok muzyki klasycznej znalazły się również ulubione gatunki muzyczne uczniów. Wówczas będą oni mieli możliwość własnej wypowiedzi muzycznej.

Bibliografia

- Białas, M. (2010). *Orfeusz technokrata. Media w upowszechnianiu muzyki poważnej*. Toruń: Wyd. Naukowe GRADO.
- Chyła-Szypułowa, I. (2008). *Kompendium edukacji muzycznej*. Kielce: Wyd. Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego J. Kochanowskiego.
- Dymara, B. (2000). *Dziecko w świecie muzyki*. Kraków: Impuls.
- Jakubowski, W. (2006). *Edukacja w świecie kultury popularnej*. Kraków: Impuls.
- Kosztyła, B. (2009). *Rozwijanie muzycznej ekspresji twórczej w klasie pierwszej. Analiza elementów programu autorskiego*. W: M. Kołodziejski (red.), *Twórczość „codzienna” w praktyce edukacyjnej. Praca zbiorowa*. Płock: Wyd. PWSZ, s. 67–76.
- Kruszewska, A. (2017). *Mass media i edukacja*, <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Kancir1/subor/Kruszewska.pdf> (dostęp: 16 VII 2017).
- Lewandowska, K. (1990). *Rozwój muzykalności dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*. W: D. Malko (red.), *Metodyka wychowania muzycznego w przedszkolu*. Warszawa: WSiP, s. 20–26.
- Lipska, E., Przychodzińska, M. (1991). *Muzyka w nauczaniu początkowym. Metodyka*. Warszawa: WSiP.
- Manturzevska, M., Kamińska, B. (1990). *Rozwój muzyczny człowieka*. W: M. Manturzevska, H. Kotarska (red.), *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*. Warszawa: WSiP, s. 25–51.
- Michalak, M. (2009). *Muzyka rockowa jako element twórczej edukacji. Perspektywy i zagrożenia*. W: M. Kołodziejski (red.), *Twórczość „codzienna” w praktyce edukacyjnej. Praca zbiorowa*. Płock: Wyd. PWSZ, s. 133–143.
- Michalak, M. (2011). *Muzyka rozrywkowa w świadomości i edukacji młodzieży gimnazjalnej*. Toruń: Wyd. Adam Marszałek.
- Miklaszewski, K. (1990). *Uczenie się muzyki*. W: M. Manturzevska, H. Kotarska (red.), *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki*. Warszawa: WSiP, s. 189–215.
- Muzyka XXI wieku*, <http://muzykaxxiwieku.cba.pl/> (dostęp: 18.07.2017).
- Muzyka rozrywkowa*, <http://www.rmflclassic.pl/encyklopedia/rozrywkowa-muzyka.html> (dostęp: 18 VII 2017).
- Okoń, W. (2001). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Żak.
- Olejniczak, M. (2009). *Twórczy potencjał kultury popularnej*. W: M. Kołodziejski (red.), *Twórczość „codzienna” w praktyce edukacyjnej. Praca zbiorowa*. Płock: Wyd. PWSZ, s. 47–55.
- Sacher, W. (1997). *Wczesnoszkolna edukacja muzyczna*. Kraków: Impuls.
- Smoczyńska-Nachtman, U. (1983). *Kalendarz muzyczny w przedszkolu*. Warszawa: WSiP.
- Uchyła-Zroski, J. (2015). *Muzyka źródłem wartości i działań twórczych dziecka*. W: B. Kurowska, K. Łapot-Dzierwa (red.), *Kultura — sztuka — edukacja*. T. 1. Kraków: Wyd. Naukowe UP, s. 84–98.